

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. У статті розглядається формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів. На основі дослідження професійної діяльності вчителя початкових класів визначено структуру його професійної культури, до якої належать: методологічна, наукова, технологічна, моральна, правова, естетична, екологічна, психологічна, інформаційна тощо.

Ключові слова: інформаційна культура, майбутній вчитель початкових класів, освіта, інформаційні технології.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується зростанням ролі інформації в соціальних відносинах, швидкості її опрацювання за рахунок комп'ютерної техніки та впровадженням заснованих на ній нових інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя. Саме ці процеси сприяли тому, що суспільство дістало назву інформаційного.

Метою статті є розкрити основні положення інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Очевидно, що інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки вчителів сучасному рівню інформатизації суспільства. Звідси слідує, що однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка педагогів, які володіють високим рівнем інформаційної культури, готові застосовувати нові інформаційні телекомунікаційні технології (ІТКТ) в процесі навчання й управління освітою, беруть активну участь у процесі інформатизації освіти. Під інформаційною культурою ми розуміємо інтегроване особистісне утворення, що є чинником і показником професійної підготовки, представляючи систему знань, умінь і навичок із формулювання потреби в інформації; здійснення пошуку необхідної інформації з усієї сукупності інформаційних ресурсів; з відбору, оцінювання, збереження, інтеграції, структуризації та створення нової інформації.

Необхідність формування інформаційної культури в майбутніх учителів зумовлена тим, що змінюється інформаційне забезпечення навчального процесу у ВНЗ і школах, формується інформаційна інфраструктура, розширюється мережа інформаційних баз знань, електронних освітніх і міжнаукових комунікацій. Крім того, процес інформатизації педагогічної освіти ініціює: удосконалення методології і стратегії відбору змісту, методів і організаційних форм навчання, виховання, що відповідають завданням розвитку майбутнього вчителя в сучасних умовах інформаційного суспільства; проектування та реалізацію науково-методичних систем навчання, що орієнтовані на розвиток інтелектуального потенціалу студентів, на формування вмінь самостійно здобувати знання, переробляти інформацію; створення і застосування засобів нових ІТКТ, систем інформаційного обміну, що забезпечують функції збирання, продукування, накопичення, зберігання і передавання інформації.

Виникнення глобального інформаційного суспільства та проблеми його формування в Україні вимагають модернізації всіх сфер суспільного життя, і насамперед – освітянської. Провідні науковці світу пропонують теоретико-методологічною основою модернізації освіти вибрати інформаціональну парадигму, яка вже значно модернізувала основні процеси генерування знань і засоби комунікації тих держав, де успішно формується інформаційне суспільство (Японія, США, Скандинавські та деякі інші країни).

На основі аналізу досліджень з проблем розвитку інформаційного суспільства визначені основні положення інформаціональної парадигми: інформаційне суспільство – це суспільство, засноване на знаннях; основний чинник зростання національного продукту – це прогрес знань і технологій; джерело продуктивності полягає у технології генерування знань, обробки інформації; осьовим принципом постіндустріального суспільства є величезна соціальна значимість теоретичного знання та його нова роль як спрямовуючої сили соціальних змін; знання і кваліфікація стають предметом влади й неодмінною умовою для входження в еліту.

Усі названі положення визначають нові функції освіти і роль педагогічної еліти в розвитку інформаційного суспільства. Замість трансляції готових знань, що тривалий час використовувалися для вже наявних технологій, освіта сьогодення покликана бути випереджувальною, готувати суб'єкта навчання до самостійного оволодіння необхідною інформацією та формувати вміння застосовувати здобуті знання в умовах швидких суспільних змін. Замість обслуговувальної функції освіта має виконувати функцію створювальну, що значно підвищує рівень відповідальності педагогів за розвиток інформаційного суспільства. Педагог інформаційного суспільства із основного джерела знань перетворюється в провідника в інформаційному середовищі і момічника в здобуванні необхідних знань.

Новими функціями, які має виконувати освіта в ІС, є такі: створення умов для неперервної самоосвіти; забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів; розвиток навичок творчої інформаційної діяльності.

На основі дослідження професійної діяльності вчителя початкових класів визначено структуру його професійної культури, до якої належать: методологічна, наукова, технологічна, моральна, правова, естетична, екологічна, психологічна, інформаційна та ін. види культур. Детальний аналіз специфіки кожного із названих компонентів показує, що вони тісно пов'язані, утворюючи інтегральну цілісну структуру. Розвиток чи занепад одного з них неминуче спричинюють якісні зміни в інших. Це все доводить, що професійно-педагогічна культура володіє системними ознаками, а тому до дослідження її розвитку можна застосувати системно-синергетичний підхід.

Професійно-педагогічна культура є відкритою системою, бо на її розвиток значно впливають зовнішні чинники, що визначаються рівнем розвитку суспільства (статус педагога в суспільстві, вимоги суспільства до педагогічних кадрів, умови педагогічної праці, заробітна плата тощо). Отже, оскільки професійно-педагогічна культура є відкритою системою, що самоорганізовується, то для її розвитку, згідно із законами синергетики, необхідно підсилювати дію позитивних чинників, зменшувати вплив негативних і залучати всі можливі ресурси самоорганізації, до яких відносимо: загальнокультурний, фаховий і загальноосвітній рівень учителя, його потреби й інтереси, особистісні цінності.

На основі системно-синергетичного підходу доведено, що інформаційна культура є підсистемою професійно-педагогічної культури вчителя, а інформаційна діяльність – системоутворювальним чинником інформаційної культури. За допомогою методів математичної статистики показано, що рівень інформаційної культури суттєво впливає на розвиток кожного структурного компонента професійної культури вчителя, а отже, і на становлення його професіоналізму загалом.

Підсумовуючи різні підходи до трактування інформаційної культури, можна констатувати, що інформаційна культура вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства і педагогічної освіти – це його новий світогляд, нове мислення, нові форми спілкування і життєдіяльності в різних інформаційних потоках, що орієнтовані на саморозвиток і самоосвіту.

Процес формування інформаційно грамотної особистості вчителя ґрунтується на організації інформаційної діяльності, головне завдання якої полягає в підготовці до життя в сучасних інформаційних умовах, навчанні знаходити, сприймати, розуміти, використовувати

різноманітну інформацію, усвідомлювати специфіку її впливу на психіку, спілкуватися через засоби масової інформації.

Теоретичними основами формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів є фундаментальні положення філософії освіти, сучасні педагогічні концепції, діяльнісна теорія навчання, концептуальні положення теорії систем і синергетики, досягнення теорії інформації. З позицій системно-синергетичного підходу теоретично визначені закономірності розвитку системи професійної культури вчителя та інформаційної культури, як її підсистеми: генетична, ускладнення структури, однонаправленість і періодичність, самоорганізація, експоненційний закон розвитку. Доведено, що розвиток інтелектуальної системи, якою є професійно-педагогічна культура, залежить від ступеня надходження, опрацювання й ефективного використання інформаційних потоків із навколишнього середовища. А тому інформаційна культура є головним компонентом у цій системі і джерелом її розвитку.

Методичними основами формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів стали: створення курсу „Основи інформаційної культури майбутнього вчителя” та методичного забезпечення до нього; вивчення комп’ютерно-орієнтованих дисциплін; методика застосування ІТКТ у навчальному процесі; методичні прийоми та технології організації інформаційної діяльності студентів; вивчення методики застосування ІТКТ у школі; створення інтегрованих спецкурсів та їхнього методичного забезпечення.

Базуючись на дослідженнях провідних українських та зарубіжних науковців, можна виокремити такі три основні компоненти, з яких складається інформаційна культура: 1) культура розумової праці; 2) комунікативна культура; 3) комп’ютерна грамотність та інформаційна компетентність. Такий поділ є умовним, оскільки всі компоненти інформаційної культури взаємопов’язані: розвиток чи занепад одного із них впливає на якісні зміни інших, ще раз підтверджуючи те, що інформаційної культура має системний характер.

Основними показниками сформованості інформаційної культури є такі: висока комунікативна культура; розуміння тенденцій розвитку інформаційного суспільства; володіння основами аналітичної переробки інформації; уміння працювати з різнопредметною інформацією; знання особливостей інформаційних потоків у педагогічній сфері діяльності; уміння здобувати інформацію з різних джерел; уміння оцінювати якість інформації; уміння інтегрувати різнопредметну інформацію; уміння створювати власну інформацію; уміння презентувати нову інформацію в зрозумілому для споживача вигляді.

Інтенсивна систематична інформаційна діяльність є найважливішим чинником становлення таких характеристик професійного мислення майбутнього вчителя: глибина; гнучкість; об’ємність; стійкість; усвідомленість; мобільність; діалогічність; самостійність. Визначено, що ефективність інформаційної діяльності значно посилюється, якщо в основу навчально-виховного процесу покласти принцип особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, комунікативно-когнітивного, інтегративного підходів.

Метою впровадження ІТКТ у підготовці вчителя початкових класів є: адаптація студентів до сучасного інформаційного середовища; активізація освоєння змісту освіти і загального розвитку; активізації пізнавальної діяльності та розвиток потреби в творчості. Основними напрямками використання ІТКТ були: здобування, збереження, опрацювання і тиражування інформації; презентація навчального матеріалу; індивідуалізація та диференціація навчання; контроль, облік і реєстрація знань; виготовлення дидактичних матеріалів; здійснення інтеграції знань; розвиток творчих здібностей студентів.

Система з розвитку комп’ютерної грамотності як важливої складової інформаційної культури майбутнього вчителя містить такі структурні компоненти: комп’ютерна презентація навчальної інформації; вивчення комп’ютерно-орієнтованих дисциплін; здійснення комп’ютерної діагностики рівня засвоєння інформації; виготовлення дидактичних матеріалів за допомогою ІТКТ; використання мережі Інтернет для самоосвіти і творчої праці.

Результати дослідження підтвердили, що застосування ІТКТ допомагає розв'язати такі дидактичні проблеми: інтенсифікація та оптимізація навчального процесу; індивідуалізація та диференціація навчальної діяльності студентів; активізація пізнавальної і творчої діяльності; розвиток самостійності в розв'язуванні навчальних завдань; організація поетапного та підсумкового контролю результатів навчання; діагностування рівнів інтелектуальної активності студентів, їхніх комунікативних, організаторських та інших особистісних якостей.

Використання ІТКТ у професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів дає такі дидактичні ефекти: розширення можливостей подання інформації за рахунок кольору, графіки, мультиплікації, музики, голосового супроводу; розширення можливостей доступу до раніше недоступної інформації; швидкість одержання необхідної інформації; збільшення кількості творчих завдань, які можна використати в навчально-виховному процесі; підвищення інтересу до роботи з ПК і підсилення мотивації навчання; розкриття додаткових можливостей у рефлексії студентами своєї інформаційної діяльності завдяки тому, що вони мають змогу одержати наочне відображення наслідків своїх дій; ширші можливості здійснення дослідницької роботи; підтримується діяльнісний підхід до навчального процесу; автоматизація окремих операцій.

Висновки. Інформатизація професійної освіти майбутнього вчителя початкових класів забезпечує досягнення двох стратегічних цілей: поліпшення якості підготовки фахівців з новим типом мислення, що відповідає вимогам інформаційного суспільства, та збільшення ефективності всіх видів навчально-пізнавальної та професійної діяльності на основі використання ІТКТ. Практика показала, що здійснення студентами інтегрування інформації виробляє певний стиль мислення і стратегію інформаційної діяльності майбутнього вчителя, які характеризуються оперативністю аналізу інформації, розвиваються вміння і навички різносторонньо розглядати факти, здатність перетворювати наукову і науково-популярну інформацію в навчальну, застосовувати доцільні прийоми й методи навчання. Крім того, діяльність із структурування уроків набуває творчого характеру, підсилюється потреба в пошуку нової інформації.

KOLOMIETS Alla Mykolaivna, Doctor of pedagogical sciences, Professor, Mykhaylo Kotsiubynskyi State Pedagogical University at Vinnitsa
e-mail: alla_Kolomiec@mail.ru

FORMATION OF INFORMATION CULTURE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

***Summary.** In the article the formation of information culture of the future primary school teacher. Based on the research of professional primary school teacher determined the structure of its professional culture, which includes: methodological, scientific, technological, moral, legal, aesthetic, ecological, psychological and informational.*

*Computerization of professional education of future elementary school teacher achieves two strategic goals: improving the quality of training of a new type of thinking that meets the requirements of the information society, and to increase the efficiency of all kinds of teaching and learning and professional activity on the basis of ICT. Practice has shown that exercise students integrate information produces a thinking style and strategy information of future teachers, characterized by urgency analyze information, develop skills multi-task to examine the facts, the ability to convert scientific and popular scientific information in the study, apply appropriate techniques and training methods. In addition, the activity of structuring lessons becomes creative nature, reinforced the need for finding new information. Key indicators of formation of information culture are: high communicative culture; understanding the trends of the information society; possession basics of analytical information processing; ability to work with *riznopredmetnoyu* information; knowledge of information flow in the educational field; the ability to obtain information from various sources; the ability to assess the quality of information; ability to integrate *riznopredmetnu* information; the ability to create their own information; the ability to present new information in a clear form to consumers.*

Key words: *information culture, future primary school teacher, education, information technology.*

*Одержано редакцією 12.03.2016
Прийнято до публікації 16.03.2016*